

KAEDAH NYANYIAN ALTERNATIF MUDAH MENINGAT FORMULA TATABAHASA ARAB DI PPIB, UMS

Nor Ain binti Manap¹, Dr. Noorafini Kassim², Siti Nurul Aisyah binti Abd Hamid³, Dr.
Rosmah Derak⁴

Pusat Penataran Ilmu dan Bahasa, UMS, Sabah

*Emel pengarang: ain@ums.edu.my

Abstrak

Beberapa kajian serta aplikasi pembelajaran bahasa meletakkan bahasa Arab antara lima bahasa yang paling sukar dipelajari di seluruh dunia. Bagi masyarakat Malaysia yang beragama Islam, mereka telah memperdengarkan sebutan bahasa Arab bermula apabila bayi baru lahir ke dunia dengan laungan lembut azan ataupun iqamat. Namun, setelah anak-anak ini membesar dan dewasa masih belum boleh bertutur bahasa Arab walaupun kesemua sekolah kebangsaan dibawah kelolaan Kementerian Pelajaran Malaysia (KPM) memasukkan silibers bahasa Arab bermula semenjak Tahun 1. Sebahagian tabika/tadika dan prasekolah juga mengajarkan subjek ini. Menyedari hakikat ini, pelbagai kaedah pengajaran dan pembelajaran diterapkan kepada pelajar Tahap Asas di PPIB, UMS yang berbeza latar belakang agar mereka mudah mempelajari bahasa Arab dan akhir sekali akan membantu mereka menulis dan bertutur dalam bahasa Arab dengan baik. Kajian ini merupakan pengenalan awal kepada kaedah nyanyian alternatif mudah mengingat formula Tatabahasa Arab Di PPIB, UMS. Ia bertujuan untuk mengenalpasti adakah kaedah nyanyian yang diaplikasikan khas untuk pembelajaran Tatabahasa Arab memberi kesan atau tidak kepada pelajar. Kajian ini adalah kajian *mix method* iaitu kuantitatif melalui pengedaran soal selidik dalam kalangan pelajar bahasa Arab dan kualitatif dengan pemerhatian dan temubual. Hasil kajian mendapati, kaedah nyanyian membantu pelajar dalam mengingat formula Tatabahasa Arab dengan mudah. Dapatan ini secara langsung memperlihatkan terdapat kesan yang positif dalam pengaplikasian kaedah nyanyian dan juga peningkatan markah pelajar.

Kata kunci: Kaedah nyanyian; Tatabahasa Arab; Bertutur

1. PENGENALAN

Pelbagai pendekatan perlu disediakan oleh tenaga pengajar untuk menarik minat pelajar dalam mempelajari bahasa Arab, terutamanya kepada pelajar yang tidak mempunyai asas langsung (*non-basic*) atau mempunyai asas yang sedikit dalam pembelajaran bahasa Arab. Sebahagian pelajar yang mengambil kursus bahasa Arab di Pusat Penataran Ilmu dan Bahasa (PPIB), Universiti Malaysia Sabah (UMS) adalah mereka yang mempunyai latar belakang yang berbeza sama ada dari sudut geografi, bahasa ibunda dan pertuturan keluarga, agama, suku kaum dan pandangan.

Bahasa Arab seringkali dikaitkan dengan kepelbagaian karakter, simbol, ciri-ciri serta tatabahasanya yang sentiasa berubah-ubah. Gaya penulisan tulisan Arab mesti ditulis dari kanan ke kiri berbeza dengan bahasa lain. Ia juga menjadi antara bahasa yang agak susah untuk dipelajari (*hardest language*), kaya dengan kosa katanya dan mempunyai dialek yang berbeza serta mempengaruhi pelbagai bahasa lain di dunia. (<https://leapscholar.com/blog/mostdifficultandhardestlanguageintheworld/#:~:text=The%20top%2010%20hardest%20languages,and%20significant%20differences%20from%20English>).

Menurut Hamidin et al. (2019), pelajar yang tidak mempunyai asas atau mempunyai asas yang sedikit mempunyai pendapat dan pandangan negatif terhadap bahasa Arab. Selain itu, mereka juga merasa ianya adalah bahasa yang susah untuk dikuasai, terutamanya dari sudut sebutan dan nahunya. Kaedah pdp bahasa Arab kepada pelajar *non-basic* sentiasa memerlukan penambahbaikan dari masa ke

semasa dengan menggabungkan penggunaan teknologi bagi abad ke-21 (Al-Jallad, 2018; Hashim et al., 2018).

Semua tenaga pengajar juga perlu menerima bahawa kelas abad ke-21 mesti menyediakan bahan pdp yang menggunakan teknologi serta alternatif terkini yang boleh membantu agar pdp bahasa menjadi lebih bermakna (Padmavathi, 2016). Antara alternatif kaedah pengajaran dan pembelajaran yang berkesan untuk diaplikasikan dalam proses pembelajaran tatabahasa bagi merangsang motivasi pelajar ialah kaedah nyanyian. Baru-baru ini juga turut viral kaedah pengajaran melalui lagu yang dikongsikan di laman media sosial Tiktok dan Facebook reels (<https://vt.tiktok.com/ZSYwxynP1/>), seorang guru yang berasal dari negara China mengajar bahasa Inggeris menggunakan lagu sebagai kaedah pdp dan menarik minat pelajar untuk belajar.

Proses pembelajaran dan pengajaran bahasa di Pusat Penataran Ilmu dan Bahasa (PPIB), Universiti Malaysia Sabah (UMS), juga tidak terkecuali agar seiring dengan perubahan masa mengikut keadaan dalam mendepani revolusi 4.0. Kaedah awal dalam pdp bahasa Arab yang diperkenalkan di Malaysia termasuklah di PPIB, UMS, majoritinya adalah berpusatkan guru, kemudian berpindah kepada berpusatkan pelajar, berkembang kepada kaedah interaktif serta atas talian ketika pandemik melanda dunia.

Walau bagaimanapun, pdp Tatabahasa Arab masih dianggap agak rumit, mengelirukan serta sukar untuk difahami sama ada secara teori atau praktikal. Ia bukan sahaja keluhan daripada pelajar yang langsung tidak mempunyai asas pembelajaran dalam bahasa Arab serta bukan beragama Islam terutamanya di PPIB, UMS bahkan juga kepada pelajar yang mempunyai asas ketika di sekolah rendah hingga sekolah menengah.

Terdapat beberapa faktor yang menjadi punca kelemahan pelajar untuk menguasai Tatabahasa Arab. Satu sudut adalah daripada tenaga pengajar dan sudut kedua adalah pelajar itu sendiri. Antaranya adalah pdp tenaga pengajar yang kurang kreatif, inovatif serta tidak menggunakan teknologi terkini. Tenaga pengajar juga kadang-kala sukar merangsang motivasi pelajar dalam proses pdp Tatabahasa. Manakala dari pelajar sendiri pula mengekalkan persepsi bahawa tatabahasa Arab itu susah.

Di Pusat Penataran Ilmu dan Bahasa (PPIB), Universiti Malaysia Sabah (UMS), kursus Bahasa Arab ditawarkan sebanyak tiga peringkat asas iaitu Tahap I, Tahap II, Tahap III manakala untuk kursus minor fakulti sebanyak empat peringkat iaitu sehingga Tahap IV. Kaedah nyanyian ini dipraktikkan kepada pelajar Kursus Bahasa Arab Tahap II kerana pada tahap ini pelajar perlu mempelajari secara teori dan praktikal 10 tajuk tatabahasa Arab yang berbeza pada setiap minggu, bermula minggu pertama hingga minggu yang ke sepuluh. Setiap tajuk mempunyai pelbagai formula yang perlu diingati.

Kaedah Nyanyian Alternatif Mudah Mengingat Formula Tatabahasa Arab

Kaedah ini dilaksanakan seperti berikut, setiap minggu setiap pelajar perlu memahami tajuk Tatabahasa Arab yang berbeza secara teori dan praktikal. Tenaga pengajar akan menerangkan setiap tajuk Tatabahasa Arab mengikut minggu. Usai penerangan dan sesi soal jawab, pelajar akan diberikan latihan tatabahasa secara berkumpulan mengenai tajuk tersebut. Selain itu, pelajar juga akan diminta untuk membina peta minda berkaitan tajuk. Akhir sekali, mereka akan diminta untuk mencari lagu/video Tatabahasa Arab yang berkaitan daripada Youtube atau membina lagu Tatabahasa Arab sendiri berdasarkan tajuk yang telah dipelajari untuk mengingat formula daripada setiap tajuk Tatabahasa Arab. Pelajar akan diuji untuk mengingat formula bagi setiap tajuk pada minggu hadapannya dengan diminta menyanyikan semula formula tersebut menggunakan lagu. Jadual lagu/video untuk mudah mengingat formula Tatabahasa Arab adalah seperti berikut:

Jadual 1.0 : Lagu/video untuk Mudah Mengingat Formula Tatabahasa Arab

Bil	Lagu/video Tatabahasa daripada Youtube
1.	https://youtu.be/wjt1aCCsY5k?si=ZhybqNZOwODHgM4J -Fi'il Madhi
2.	https://youtu.be/ZnaGx8R2_n8?si=SCsQUdOqtjGbe6Jx -Fi'il Mudhari
3.	https://youtu.be/ZnaGx8R2_n8?si=SCsQUdOqtjGbe6Jx -Fi'il 'Amar
4.	https://youtu.be/pngzxr-4Xw?feature=shared -Mufrad Muthanna & Jamak
5.	https://youtu.be/AUnol_PYflc?si=tMV6B-5fYn3gXdNw – Asma'ul Isharah
6.	https://youtu.be/qet7q-gukZs?si=BgFsNfAIXCQ67gFg -Isim Fa'il

7.	https://youtu.be/1-3CAcZPIOQ?si=VElbpGBLINifIMdI – Harf Jar
8.	https://www.youtube.com/watch?v=0Wm4Mup5e8o – Isim Mausul
9.	https://youtu.be/imEH86AQags?si=0s7O7BDdBmu4R3SnW - Jumlah Ismiah Jumlah Fi'iah
10.	https://youtu.be/wjO5MuBVG5o?si=xXJn1xNXPEoi-JqJ -Kata Sifat

Sebagai contoh, untuk tajuk Tatabahasa Arab pertama iaitu Fi'il Madhi pelajar perlu mengingat 14 formula perkataan yang berubah dari sudut ejaan, *harakat* (baris), serta sebutan panjang atau pendek mengikut perubahan Kata Ganti Nama Diri. Untuk tajuk kedua iaitu Fi'il Mudhari', pelajar juga wajib mengingat 14 formula, manakala pada tajuk yang ketiga iaitu Fi'il Amar mereka perlu mengingat 6 formula. Keseluruhannya daripada 3 tajuk, pelajar perlu mengingat sebanyak 34 formula yang berbeza.

Penggunaan lagu dan video pdp daripada Youtube sangat membantu pelajar kerana lagu yang menarik dan menghiburkan, gambar dan tulisan yang disediakan pada *background* juga sangat menarik perhatian dan mengukuhkan ingatan. Kaedah yang diaplikasikan atau digabung menggunakan beberapa kaedah lain menjadikannya lebih interaktif dan kreatif serta boleh digunakan sama ada secara bersemuka, secara atas talian atau latihan sendiri kepada pelajar sendiri.

Kaedah pdp Tatabahasa Arab dahulunya yang diajar secara tradisional kini perlu berubah menggunakan kaedah moden, terkini dan menggunakan teknologi selari dengan perkembangan semasa. Ia sangat penting kerana dapat menarik minat pelajar, memberikan motivasi, mengubah persepsi serta dapat mengaplikasikan Tatabahasa Arab yang telah mereka pelajari dalam kehidupan seharian sehingga mampu bertutur dengan baik.

2. KAJIAN LITERATUR

Beberapa kajian yang menggunakan nyanyian sebagai alternatif pdp untuk mudah mengingat Tatabahasa Arab adalah seperti berikut. Fairosnita Ibrahim et all (2015) dalam artikel yang bertajuk “Pengaruh Permainan Bahasa Terhadap Motivasi Murid Sekolah Rendah Dalam Pembelajaran Perbendaharaan Kata Bahasa Arab” mengatakan kejayaan pdp bergantung kepada kaedah, pendekatan dan teknik yang digunakan.

Sofyan Slamet (2020) menyatakan kaedah nyanyian sangat baik dalam pdp *mufradat* bahasa Arab kerana pelajar akan gembira dan tidak bosan ketika belajar dalam kelas. Kaedah nyanyian ini lebih santai dan tidak menekan para pelajar.

Zainuri, Liya Maulidiah (2022) menjelaskan kaedah ini membantu pelajar membuat perspektif baru bahawa mengingat formula *sarf* itu bukanlah susah dan tidak membosankan. Ia membuatkan pelajar lebih berminat, bermotivasi, berasa teruja dan ghairah untuk belajar.

Dinar Faizal *et all.* (2021) berkongsi pendapat bahawa kaedah ini sangat membantu pelajar mengasah kemahiran mendengar dengan meningkatkan minat pelajar, rasa ingin tahu, cukup menarik dan menghilangkan rasa jemu. Ia dibuktikan dengan peningkatan kosa kata dan pengajaran kreatif serta inovatif tenaga pengajar.

Kajian terhadap pelajar bahasa Jepun di UPM mununjukkan pembelajaran kosa kata lebih aktif, menambah motivasi, memberikan ketenangan dan menghilangkan rasa bosan. Akhirnya ia dapat meningkatkan penguasaan kosa kata dalam kalangan pelajar (Muhammad Alif Redzuan Abdullah 1, Sanimah Hussin, 2018).

Dalam buku Muhammad Irwan dan Hamsa (2022) telah mencipta kaedah PAIKEM iaitu Pembelajaran aktif, inovatif, kreatif, efektif dan menyenangkan. Kaedah ini terdiri daripada permainan dan lagu sebagai pdp mengajar bahasa. Ia dapat mengembangkan kemahiran kognitif, pdp dalam keadaan yang selesa, berpusatkan pelajar, mengingat serta fokus.

Ahmad Zakuan *et all.* (2013) mengatakan teknik pengajaran kosa kata Arab melalui nyanyian dapat meningkatkan kosa kata, menarik minat murid, melembutkan sebutan, meningkatkan daya hafalan, meningkatkan kefahaman, menambah kemahiran bertutur dan berbahasa dalam kalangan pelajar seterusnya menjayakan keberkesanan pdp tenaga pengajar.

3. KAEDAH PENYELIDIKAN

Kajian ini menggunakan kaedah *mix method* iaitu penyelidikan kualitatif dan kuantitatif. Instrumen kajian menggunakan kaedah kuantitatif deskriptif melalui pengedaran set soal selidik yang diadaptasi daripada beberapa kajian lepas untuk diedarkan kepada sampel. Data kualitatif pula

diperolehi melalui pemerhatian ketika pelajar mengingat kesemua formula Tatabahasa Arab dan temu bual separa berstruktur bersama pelajar. Namun, kertas ini hanya membentangkan mengenai pengenalan awal sahaja.

Sample bagi kajian nyanyian ini terdiri daripada pelajar kursus bahasa Arab Tahap 2 sahaja daripada PPIB, kampus Induk (Kota Kinabalu, Sabah) dan Labuan sahaja. Walaupun PPIB, UMS mempunyai 3 cawangan iaitu kampus Induk Kota Kinabalu, Labuan dan Sandakan, Sabah namun pelajar dari cawangan Sandakan tidak dilibatkan bersama buat kali ini.

Skop kajian ini hanya melibatkan pelajar Tahap 2 sahaja serta tidak melibatkan keseluruhan pelajar bahasa Arab sama ada dari Tahap 1, Tahap III dan IV. Ini kerana, pembelajaran Tatabahasa Arab yang paling banyak adalah pada Tahap II dengan 10 tajuk Tatabahasa Arab yang perlu dipelajari berbanding Tahap I, Tahap III, dan Tahap IV.

4. HASIL KAJIAN DAN PERBINCANGAN

Dapatan kajian mendapati terdapat peningkatan dalam kefahaman pelajar, daya ingatan untuk mengingat formula Tatabahasa Arab, penggunaan Tatabahasa Arab setelah dipelajari secara teori dan praktikal, serta ejaan yang betul setelah menggunakan lagu serta video sama ada dalam kalangan pelajar yang mempunyai asas atau tiada dalam bahasa Arab.

Kajian ini juga dapat menentukan kaitan pencapaian faktor penguasaan Tatabahasa Arab menggunakan kaedah lama serta kaedah nyanyian bagi pelajar di PPIB, UMS melalui silibus dan modul yang sama, bahan bantu pdp serta tenaga pengajar.

Hasil maklumat yang diperolehi ini nanti akan dijadikan garis panduan untuk mempelbagaikan kaedah pengajaran dan pembelajaran Tatabahasa Arab khasnya bagi Kursus Bahasa Arab sama ada secara bersemuka atau atas talian. Ia juga menyediakan lagu-lagu atau video dari Youtube yang boleh digunakan untuk pdp bahasa Arab terkini. Tenaga pengajar juga dalam usaha untuk mencipta lagu Tatabahasa Arab sendiri dan boleh dijadikan bahan rujukan kepada semua tenaga pengajar dari semua institusi yang mungkin belum pernah digunakan sebelum ini.

Bukti peningkatan motivasi dalam diri pelajar juga dapat dilihat melalui semangat untuk mempelajari bahasa Arab, mengingat formula-formula bahasa Arab walaupun ianya sangat banyak dan perlu diingat dalam tempoh yang singkat serta perlu diaplikasikan dalam pembinaan video tugasan, ujian lisan serta ujian bertulis. Ia juga boleh dilihat daripada peningkatan pemarkahan pelajar. Berikut dikongsikan beberapa hasil temu bual bersama pelajar:

1. “Pada pendapat saya, ia membantu dan memudahkan saya untuk mengingat sesuatu formula” – Pelajar *non-basic*.
2. “Penggunaan lagu atau video dalam pembelajaran tatabahasa dalam sesi pembelajaran ini memudahkan pemahaman saya dalam tajuk-tajuk berkaitan tatabahasa. Hal ini kerana, lagu dan video memberikan konteks yang lebih menarik secara interaktif. Lagu dan video membolehkan saya untuk memahami dan mengingat peraturan tatabahasa dan cara menyebut setiap perkataan dengan lebih baik kerana wujudnya gabungan visual dan audio” - Pelajar *non-basic*.
3. “Pembelajaran dengan menggunakan lagu banyak membantu mengingat formula-formula Tatabahasa Arab pada semester ini kerana pengulangan dan singkatan dalam lagu yang digunakan memudahkan saya mengingat Tatabahasa Arab tersebut” - Pelajar *non-basic*.
4. “Pembelajaran dan pengajaran Tatabahasa Arab melalui lagu mudah untuk difahami kerana runut bunyi muzik turut membantu dalam memahami dan menjadikan sesi pembelajaran Tatabahasa Arab lebih seronok. Video pembelajaran Tatabahasa Arab juga mudah didapati di Youtube. Selain itu, memudahkan dalam mengingat formula Tatabahasa Arab kerana terdapat video yang menggunakan lagu yang sering kita dengar di radio” – Pelajar *basic*.
5. “Pembelajaran Tatabahasa Arab melalui video adalah lebih mudah difahami, hal ini kerana dari internet terdapat pelbagai jenis video dan banyak variasi. Oleh itu, saya dapat memilih video yang sesuai dengan saya dalam segi cara pembelajaran dan pengajaran. Lagu juga membuatkan saya lebih senang dalam menghafal formula daripada 10 tajuk Tatabahasa Arab.” - Pelajar *non-basic*.
6. “Bagi saya pembelajaran dan pengajaran bahasa Arab melalui penggunaan video lagu lebih mudah untuk saya fahami kerana saya boleh mendengar atau melihat video tersebut berkali-

kali sehingga saya faham sepenuhnya. Lagu bahasa Arab pula lebih memudahkan saya untuk mengingat formula dalam bahasa Arab”. - Pelajar *basic*.

7. “Pada pendapat saya, pembelajaran Tatabahasa Arab menggunakan lagu lebih mudah difahami dan diingati berbanding membaca. Saya juga mudah menghafal formula-formula di dalam buku latihan menggunakan lagu” – Pelajar *basic*.
8. “Bagi pendapat saya, lagu amat membantu untuk memahami topik Tatabahasa Arab pada semester 2 ini dan saya juga melihat ia berkesan dengan rakan sekelas saya yang tidak mempunyai *basic* Arab sebelum ini. Lagu juga sangat membantu kerana melatih kebolehan mengingat pelajar bagi 10 tajuk Tatabahasa Arab semester ini. Tambahan lagi sumber seperti ini mudah dan banyak dalam laman web seperti Youtube” - Pelajar *basic*.
9. “Menggunakan lagu atau video lebih mudah untuk difahami dan menggunakan lagu juga memudahkan saya untuk mengingat formula” - Pelajar *non-basic*.
10. “Pembelajaran melalui video atau lagu mudah difahami, kerana melalui video tersebut penerangan secara jelas dapat diberikan serta video dapat diulang jika saya masih tidak memahami mengenai tajuk tersebut. Menggunakan lagu juga dapat memudahkan saya untuk mengingat formula-formula dalam 10 tajuk pada semester ini kerana lagu ianya boleh dihafal untuk meningkatkan kemahiran dalam bahasa arab saya serta lagu juga mempunyai rentak yang mudah untuk diingati” - Pelajar *basic*.

5. KESIMPULAN

Kaedah nyanyian sebagai alternatif mudah mengingat formula Tatabahasa Arab memberikan peluang kepada pelajar mengingat formula secara sendiri di luar waktu kelas secara atas talian ataupun tidak. Ia membantu pelajar mengingat formula mengikut rentak dan irama lagu yang selalu mereka dengari. Ini secara langsung membantu mereka mengingat sebutan dan ejaan bahkan dapat mengaplikasikannya dalam kehidupan seharian. Pelajar juga dapat meningkatkan pemahaman mereka mengenai setiap tajuk Tatabahasa Arab yang mereka pelajari kerana sebahagian lagu ataupun video yang mereka hafal menyediakan contoh ayat yang lebih banyak untuk dipraktikkan. Jika masih tidak memahami mengenai sesuatu tajuk, mereka boleh bertanya kepada rakan yang lain serta tenaga pengajar pada bila-bila masa yang bersesuaian sama ada secara bersemuka ataupun melalui whatsapp. Ia bukan sahaja meningkatkan kreativiti dan inovasi dalam proses pembelajaran, tetapi juga membangun daya ingatan pelajar dan keyakinan diri untuk menyebut sesuatu perkataan, terutamanya bagi mereka yang tidak mempunyai asas dalam bahasa Arab (*non-basic*). Dengan mengintegrasikan kaedah nyanyian dan tontonan video dalam pdp bahasa Arab akan menjadikannya lebih menarik, interaktif dan relevan mengikut trend semasa, serta memastikan pelajar sentiasa bersemangat dan berminat untuk mempelajarinya. Pembelajaran dan pengajaran menggunakan kaedah nyanyian juga secara tidak sedar akan membuatkan pelajar mengingat setiap formula kerana lirik lagu yang biasa didengar, dinyanyikan serta menjadi siulan telah ditukar dengan lirik baru yang berisi formula Tatabahasa Arab. Terdapat perbezaan antara pembelajaran bahasa dengan kuliah ataupun subjek yang lain kerana ia memerlukan kecerdasan otak kiri (Hutapea, 2006 dlm Ellen Prima 2019). Keberkesanan kaedah nyanyian dalam mengingat formula Tatabahasa Arab ini, bukan sahaja dapat membantu pelajar yang mempunyai asas dalam bahasa Arab, malah sangat sesuai untuk pelajar yang tidak mempunyai asas (*non-basic*) dan tidak beragama Islam serta terdiri daripada latar belakang yang berbeza. Salah satu tarikan utama adalah majoriti pelajar ini suka menyanyi, bersuara merdu dan terdapat dalam kalangan mereka yang menjadi komposer lagu dalam usia yang muda. Mereka dilihat kadang-kala sangat malu untuk menjawab soalan dan merasa kurang berkeyakinan untuk bersaing bersama pelajar lain yang telah mempunyai asas. Kini, tiada beza dalam kalangan pelajar yang mempunyai asas atau tidak dapat belajar bahasa Arab serta mengingat pelbagai formula Tatabahasa Arab. Ini juga membuktikan bahawa pelajar boleh berdiri sama tinggi dan duduk sama rendah dalam setiap seksyen walau pun terdiri daripada latar belakang yang berbeza. Diharapkan dengan kajian ini akan menambah motivasi pelajar dan menarik minat mereka untuk mempelajari bahasa Arab seperti bahasa asing yang lain, membantu para tenaga pengajar untuk mempelbagaikan lagi kaedah pengajaran dan pembelajaran dalam mendepani revolusi 4.0.

RUJUKAN

1. Ahmad Arifin .(2017). Peranan Permainan Bahasa Dalam Proses Kegiatan Belajar Mengajar Mata Pelajaran Bahasa Arab. *Jurnal An Nabighoh*, (19). <http://e-journal.metrouniv.ac.id/index.php/an-nabighoh>
2. Ahmad Zakuan Md Khudzari, Nik Mohd Rahimi Nik Yusoff, Hanan Hamzah .(2013). Teknik Pengajaran Kosa Kata Arab Melalui Nyanyian: Asas Pengetahuan Yang Perlu Ada Pada Guru Bahasa Arab J-Qaf. https://www.academia.edu/20041619/TEKNIK_PENGAJARAN_KOSA_KATA_ARAB_MELALUI_NYANYIAN
3. Altakhaineh, A. R. M., & Al-Jallad, M. Z. (2018). The use of twitter and Facebook in teaching mechanics of writing to Arabic-speaking EFL learners. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (iJET)*, 13(09), 4-14.
4. Azmani Abd Wahab .(2015). Aplikasi Teknik Permainan Bahasa Terhadap Penguasaan Kosa Kata Arab Dalam Kalangan Murid Sekolah Rendah. Universiti Putra Malaysia. <http://psasir.upm.edu.my/id/eprint/70984/1/FBMK%202015%2087%20IR.pdf>
5. Djohan Abdul Rahman, Siti Hazlilah Jumali, Khairunisak Hussain, Muhammad Hafiz Md Said .(t.th). Permainan Bahasa Sebagai Satu Pendekatan Alternatif Dalam Pembelajaran Bahasa Melayu. <https://mlcs.moe.edu.sg/files/25-permainan-bahasa-sebagai-satu-pendekatan-alternatif.pdf>.
6. Fairosnita Ibrahim, Kamarul Shukri Mat Teh.(2015). Pengaruh Permainan Bahasa Terhadap Motivasi Murid Sekolah Rendah Dalam Pembelajaran Perbendaharaan Kata Bahasa Arab. *Tinta Artikulasi Membina Ummah* (2), 41. <https://core.ac.uk/display/222965970>
7. Hashim, H., Yunus, M. M., Ibrahim, N. S. M., E., J. I., Sukr, M. A. M., Ilahi, N. S. N., & Hassim, M. A. N. (2018). Social media and its impact on students' writing skill. *International Journal of Engineering & Technology*, 7(4.21), 102-106.
8. Hazrati Binti Yahaya, Hanis Najwa Shahrudin, Fudzla Suraiyya Abdul Raup, Nor Zahidah Ahmad, Muhammad Hatta Shafri .(2022). Persepsi Pelajar Terhadap Pemanfaatan Gamifikasi Dalam Pembelajaran Bahasa Arab. *International Journal of Modern Languages and Applied Linguistics* (6). <https://ir.uitm.edu.my/id/eprint/63624/1/63624.pdf>
9. Hutapea, A.M. (2006). Keajaiban-Keajaiban dalam Tubuh Manusia. Jakarta : Gramedia.
10. Leap Scholar. (April 16, 2024). *Top 10 Hardest Languages in the World*. <https://leapscholar.com/blog/mostdifficultandhardestlanguageintheworld/#:~:text=The%20top%2010%20hardest%20languages,and%20significant%20differences%20from%20English>
11. Mohd Nabil Zulhemay, Nurul Asma Mazlan, Mohamad Hafiz Khairuddin .(2022). Pembelajaran Bahasa Arab Berasaskan Permainan Melalui Peranti Mudah Alih. *Jurnal Pengajian Islam*, (15), 91. <https://jpi.kuis.edu.my/index.php/jpi/article/view/157/116>
12. Nik Radhiah Nik Ali .(2020). Kaedah Permainan Bahasa Dalam Pengajaran Dan Pembelajaran Bahasa Arab. *Internasional Social Science And Humanities Journal*, (3), 60. <https://123dok.com/document/y6oxmp4y-kaedah-permainan-pengajaran-pembelajaran-language-teaching-learning-arabic.html>
13. Nithiyaa Sakthi Saravanan, Muhammad Syawal Amran (2020). Penggunaan Teknik Permainan Berkumpulan 'Vocabulary Taskforce' Untuk Meningkatkan Motivasi Pelajar Dalam Menguasai Perbendaharaan Kata Bahasa Inggeris. *Prosiding Seminar Kebangsaan Majlis Dekan Pendidikan Universiti Awam Malaysia (MEDC 2020)* diambil daripada <https://oarep.usim.edu.my/jspui/handle/123456789/18047>

14. Nurul Huda Mohd Saad, Rafidah Abd. Karim, Farahidatul Akmar, Zainab Mohd Zain .(2017). Keberkesanan Penggunaan Kaedah Permainan Bahasa Dalam Pembelajaran Penterjemahan Peribahasa. *Jurnal UKM*, 1. <http://journalarticle.ukm.my/12446/1/IMAN-2017-0503-03.pdf>
15. Padmavathi .(2016). A Study of Student-Teachers' Readiness to Use Computers in Teaching: An Empirical Study. *i-manager s Journal on School Educational Technology*,11(3),29.
16. https://www.researchgate.net/scientific-contributions/Padmavathi-M-2138194182?_tp=eyJjb250ZXh0Ijp7ImZpcnN0UGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIiwicGFnZSI6InB1YmxpY2F0aW9uIn19
17. Saini Ag Damit, Mohammad Seman. (2012). *Asas Bahasa Arab 1*. Kota Kinabalu: Penerbit UMS.
18. Siti Rohani, Suhaila binti Zailani dan Hakim bin Zainal. (2018). Pendekatan Gamifikasi Dalam Pembelajaran Bahasa Arab. *Jurnal Of Fatwa And Research*, 358. <https://jfatwa.usim.edu.my/index.php/jfatwa>.
19. Sofyan Slamet.(2020). Penggunaan Metode Bernyanyi Dalam Pembelajaran Mufrodat Bahasa Arab Kelas 7 Mts Ma'arif Suka Slamet Indramayu. *Syntax Idea*,(2), 11. <https://jurnal.syntax-idea.co.id/index.php/syntax-idea/article/view/731>
20. Syaibatul Muhammad Hamdi .(2022). Media pembelajaran bahasa arab melalui permainan bahasa. Universitas Negeri Islam K.H. Abdurrahman Wahid. https://www.researchgate.net/publication/364334987_Media_pembelajaran_bahasa_arab_melalui_permainan_bahasa#fullTextFileContent
21. Tiktok.(2024). A Chinese English Teacher Rapped to teach her students. Shaanxi China. <https://vt.tiktok.com/ZSYwxynP1/>.
22. Zaharah Kamaruddin dan Suziyani Mohamed. (2019). Keberkesanan Pendekatan Bermain Dalam Kemahiran Mengenal Huruf Melalui Permainan Bahasa. *e-Prosiding Persidangan Antarabangsa Sains Sosial dan Kemanusiaan*, 108. http://conference.kuis.edu.my/pasak4/images/kk/052-KK_ZAHARAH_KAMARUDDIN_ETAL.pdf
23. Zainuri, Liya Maulidiah. (2022). Urgensi Nyanyian dalam Belajar Şarf. *Journal of Education & Community Service*,(1), 2. <https://ejournal.uas.ac.id/index.php/An-Nuqthah/article/download/666/443/>
24. Dinar Faiza1, Meilina Haris Mayekti2, Ade Christanty Yudha Bestari3. (2021). Pelatihan Kemampuan Listening melalui Media Lagu Bahasa Inggris kepada Siswa Kelas X MA Al Ikhsan Beji, Kedungbanteng. *Jurnal Abdidas* (2), 253 – 262.
25. https://scholar.google.com.my/scholar_url?url=https://www.abdidas.org/index.php/abdidas/article/download/252/168&hl=en&sa=X&ei=MAGrZvTIOdx6rQP98KRwAU&scisig=AFWwaebjaaLoOoMj-Aa0n-ce8LAW&oi=scholar
26. Muhammad Alif Redzuan Abdullah 1, Sanimah Hussin. (2018). Penggunaan Lagu dalam Meningkatkan Penguasaan Kosa Kata dalam Kalangan Pelajar Bahasa Jepun di Universiti Putra Malaysia. *Jurnal Sultan Alauddin Sulaiman Shah*,(5), 2.
27. https://scholar.google.com.my/scholar_url?url=https://jsass.kuis.edu.my/index.php/jsass/article/download/67/51&hl=en&sa=X&ei=MAGrZvTIOdx6rQP98KRwAU&scisig=AFWwaebYYgX_NZaDvcJecB6aqSa3&oi=scholar
28. Muhammad Irwan, Hamsa. (2022). *Pembelajaran Bahasa Arab Melalui Permainan dan Lagu*. Indonesia. Parepare : IAIN Parepare Nusantar Press.
29. https://opac.iainpare.ac.id/index.php?p=show_detail&id=11202&keywords=

